

DE VIKINGEN

Voor de *fygjur*, allemaal

NEIL PRICE

DE VIKINGEN
EEN NIEUWE
GESCHIEDENIS

NIEUW AMSTERDAM

Vertaling Roelof Posthuma

© 2020 Neil Price

Oorspronkelijke titel *Children of Ash and Elm*

Oorspronkelijke uitgever Basic Books

© 2020 Vertaling Roelof Posthuma/Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Tekstredactie Leo Polak

Correctie en lay-out Yulia Knol

Register Ewout van der Hoog

Omslagontwerp Paul Pollmann

(naar het ontwerp van Chin-Yee Lai)

Omslagbeeld Vikingskipshuset, Oslo/Bridgeman Images;

© Alin Brotea/Shutterstock.com

NUR 680

ISBN 978 90 468 2711 6

www.nieuwamsterdam.nl

INHOUD

Kaarten	7
Opmerking over de taal	17
Proloog – Drijfhout	19
Inleiding – Voorouders en erfgenamen	25
DEEL 1	
DE SCHEPPING VAN MIDGAARD	
1 Het huis van hun vormen	47
2 Tijdperk van winden, tijdperk van wolven	77
3 Het sociale netwerk	116
4 Vrijheidsstreven	148
5 Grensoverschrijdingen	161
6 De uitoefening van macht	185
7 Ontmoeting met de Anderen	208
8 Omgang met de doden	227
DEEL 2	
HET VIKINGFENOMEEN	
9 Invallen	269
10 Maritoria	283
11 Krijgerschappen	303
12 Hydrarchie	327
13 Diaspora	352

DEEL 3

NIEUWE WERELDEN, NIEUWE STATEN

14	De Gouden Eeuw van de schapenboer	373
15	Zilver, slaven en zijde	386
16	Experimenten met monarchie	425
17	Landen van vuur en wijnstokken	452
18	De vele einden van het Vikingtijdperk	471

	Epiloog – Spelen	481
--	------------------	-----

	Bronnen	487
--	---------	-----

	Dankbetuigingen	555
--	-----------------	-----

	Register	561
--	----------	-----

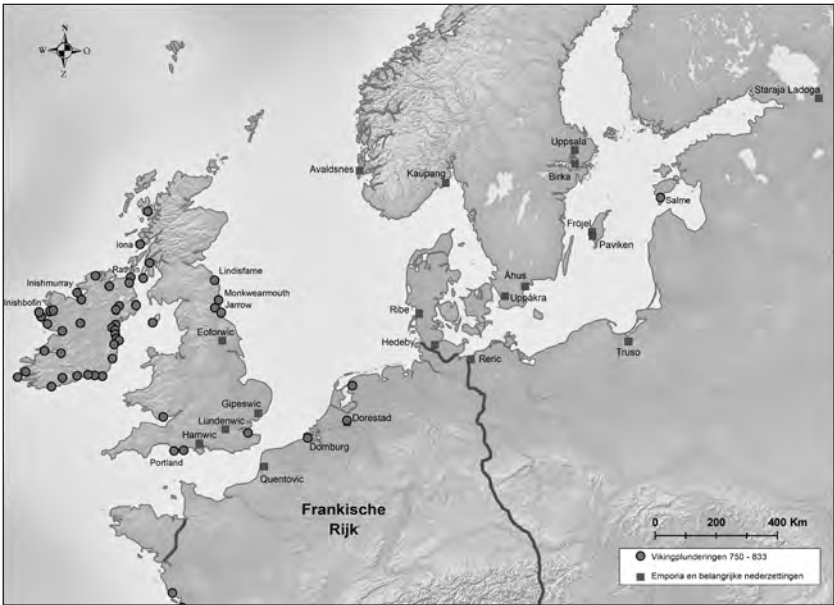
KAARTEN

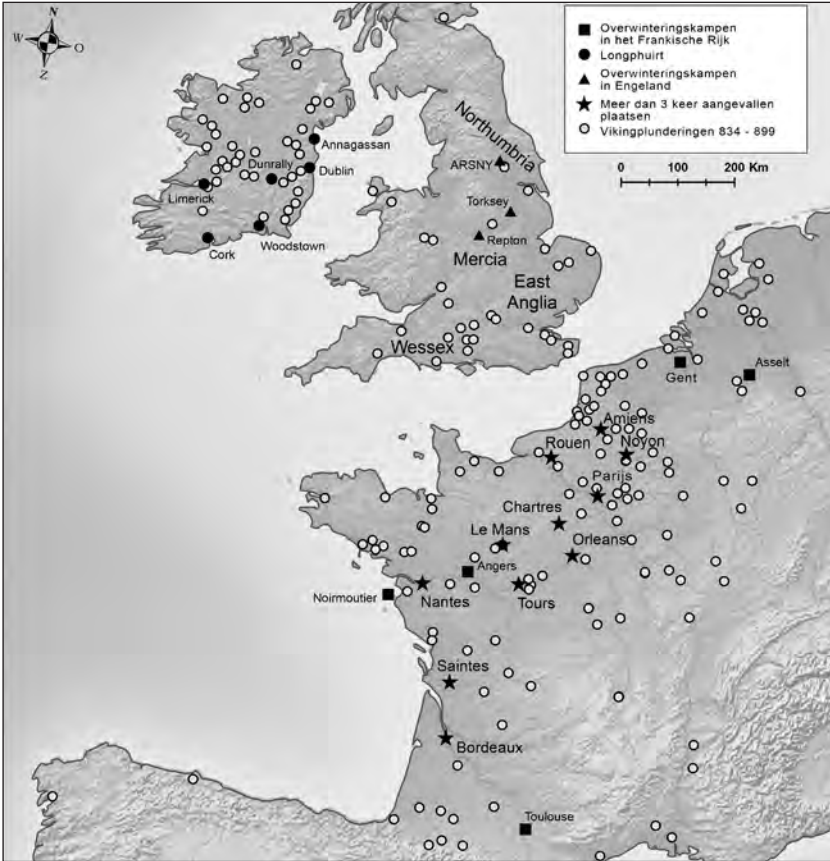
Kaart 1 Vereenvoudigde politieke en etnische geografie van Europa, omstreeks 565 n.Chr., met de veranderingen die het resultaat waren van de voorafgaande decennia van crisis. De grenzen van het Oost-Romeinse Rijk zijn aangegeven zoals ze ten tijde van de dood van keizer Justinianus liepen. (Kaart Neil Price)

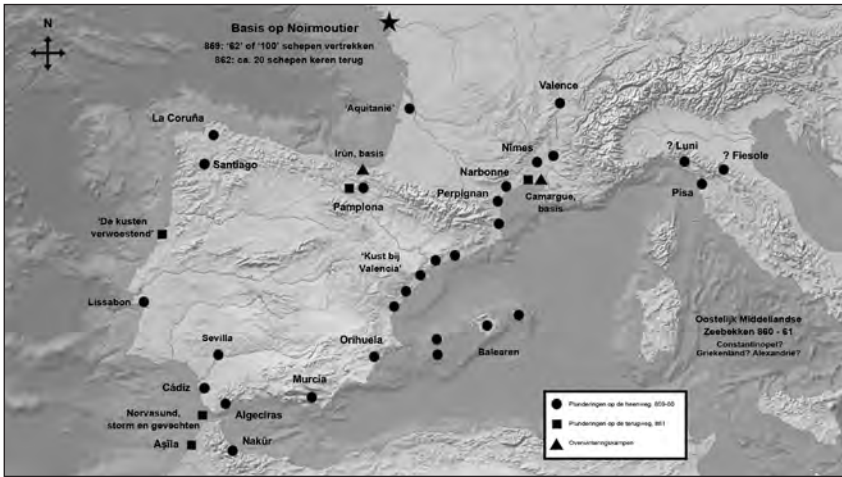
Kaart 2 Scandinavische stamengroepen, rechtsdistricten en koninkrijken, uit de bronnen daterend van ongeveer 500-1350 n.Chr., waaronder de *Getica* van Jordanes (ca. 551) en het tiende-eeuwse Engelse dichtwerk *Widsith*. (Kaart © Ingvild T. Bøckman en Frode Iversen, Cultuurhistorisch Museum Universiteit van Oslo)

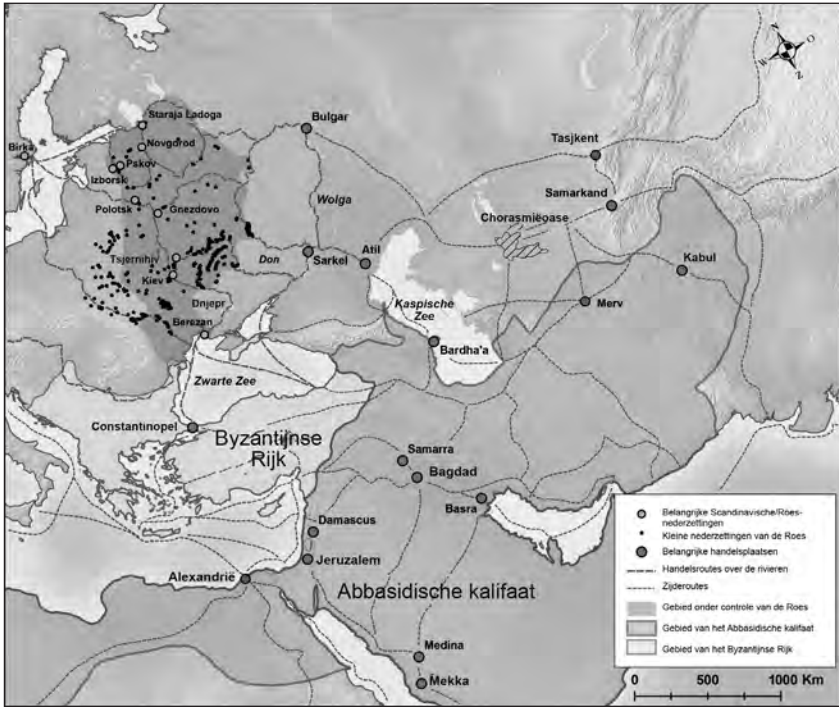
Kaart 3 Plaatsen die tijdens de eerste fase van de plundertochten van de Vikingen (793-833 n.Chr.) werden aangevallen, met de Europese kustemporia en de belangrijkste Scandinavische nederzettingen. (Kaart Ben Raffield en Daniel Löwenborg)

Kaart 4 Aanvallen van de Vikingen op de Britse eilanden en het Frankische Rijk, 834-999, met de gevestigde bases in Ierland, Engeland en op het continent. (Kaart Ben Raffield en Daniel Löwenborg)

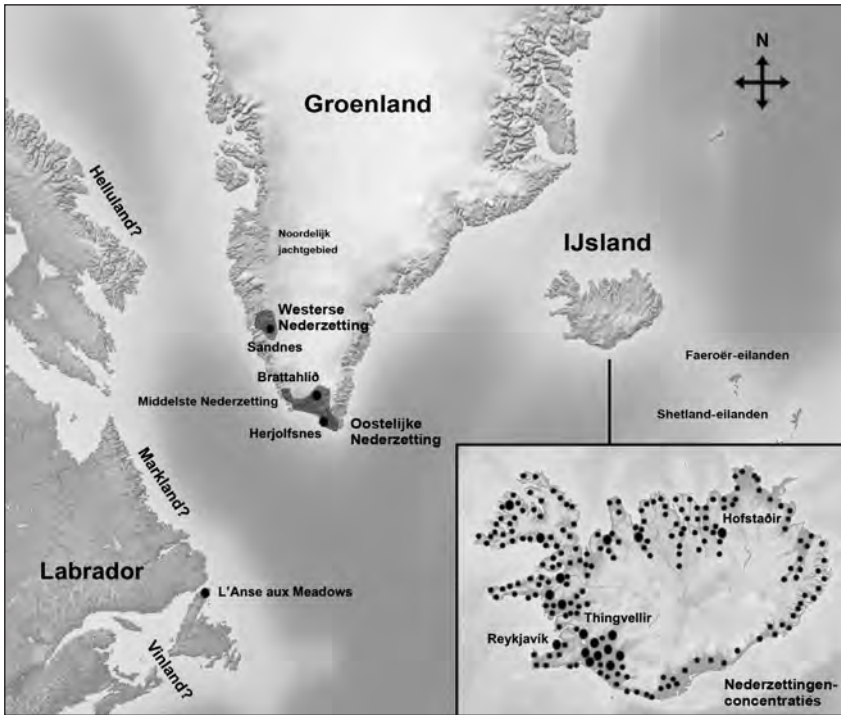
Kaart 5 De grote mediterrane plundertocht van ca. 859-862, onder de vermeende leiding van Björn Järnsida ('IJzeren flank') en Hástein. De route van de Vikingvloot naar het zuiden kan vanaf de basis in Noirmoutier in de monding van de Loire langs de kusten van het Frankische Rijk en het Iberisch Schiereiland tot in de Middellandse Zee zelf gevolgd worden. Drie jaar later kwam een derde van alle schepen weer thuis nadat ze enige tijd in het oostelijke bekken van de Middellandse Zee hadden doorgebracht en zich door de Straat van Gibraltar (Nörvasund) heen hadden gevochten. (Kaart Neil Price)

Kaart 6 De Vikingdiaspora in het Oosten, naar Byzantium, de Euraziatische steppe en verder. De rivierroutes vanuit het Oostzeegebied naar de Zwarte Zee, gedomineerd door de Roes, sloten naadloos aan op de karavaanroutes in het Abbasidische kalifaat en de zijderoutes, die tot diep in Azië liepen. (Kaart Ben Raffield, Daniel Löwenborg en Neil Price)

Kaart 7 De latere Vikingperiode in Scandinavië en het Noordzeegebied, vanaf de regeerperiode van Harald Blauwtand (ca. 960-987) tot het 'rijk' van Knoet de Grote (ca. 1016-1035). De zes bekende ronde versterkingen van het Trelleborg-type zijn aangegeven: (1) Aggersborg, (2) Fyrkat, (3) Nonnebakken, (4) Trelleborg, (5) Borgring en (6) Borgeby. (Kaart Ben Raffield en Daniel Löwenborg)

Kaart 8 De Noormannen in het Noord-Atlantische gebied. IJsland werd omstreeks 870 gekoloniseerd en kende al snel een grote populatie. Iets meer dan een eeuw later stichtten de IJslanders de oostelijke en westelijke nederzettingen op Groenland, en voeren vervolgens naar wat nu het oosten van Canada is. Naar de precieze locatie van de streken die ze Helluland, Makland en Vinland noemden kan slechts gegist worden, en L'Anse aux Meadows op Newfoundland is nog steeds de enige nederzetting in Noord-Amerika waarvan is aangetoond dat die door Vikingen is gesticht. (Kaart Neil Price)

OPMERKING OVER DE TAAL

In dit boek gaat het veel over wezens, plaatsen en concepten waarvan de hedendaagse benamingen ofwel uit het Oudnoors zijn afgeleid (eigenlijk een paraplueterm voor een complexe verzameling dialecten en linguïstische vertakkingen op IJsland en in Scandinavië, daterend uit de Middeleeuwen en vroeger), of uit de moderne talen van de noordse landen. Dat levert soms een gecompliceerd geluidslandschap op dat in een anderstalige tekst niet eenvoudig te normaliseren is zonder de originele variatie geweld aan te doen. Ik heb de leesbaarheid en conventie prioriteit gegeven boven consistentie, en de taal is in dit boek op verschillende manieren vereenvoudigd.

Twee Oudnoorse (en modern IJslandse) letters zijn aangepast, behalve bij rechtstreekse citaten in de originele taal en in sommige namen: Þ/þ (thorn) voor ‘th’, uitgesproken als in het Engelse ‘thought’; Ð/ð (eth) op dezelfde wijze, maar zachter uitgesproken zoals in het Engelse ‘breathe’. Op dezelfde manier is de Oudnoorse diftong æ gescheiden tot ‘ae’, ongeveer uitgesproken als ‘aie’.

Het Noorse accent aigu op klinkers is bij namen veelal behouden gebleven: lange á wordt uitgesproken als ‘auw’, en dus wordt *há* (hoog) ‘hauw’; é is ‘ee’; í is een lange ‘ie’; ó is een ronde, lange ‘oo’ als in ‘boom’, met enige nadruk; ú is een lange, diepe ‘oe’. In het Oudnoors is de y een klinker die ongeveer wordt uitgesproken als ‘ieuw’, met een accent (ý) wordt de klank nog langer gerekt.

In plaatsnamen en persoonsnamen zijn de moderne Scandinavische letters å, ä/æ en ö/ø gehandhaafd waar dat van toepassing is, met kleine verschillen tussen het Zweeds en het Deens/Noors. De uitspraak is bij benadering als volgt: å als ‘oa’, ä/æ als ‘è’, ö/ø als ‘eu’. De Zweedse letter ö vervangt in de tekst de o, de Oudnoorse ‘korte, open o’.

In sommige academische werken, inclusief veel van mijzelf, wordt de Oudnoorse nominatief voor eigennamen gebruikt, ook al levert dat in de heden-

daagse vertaalde context grammaticale problemen op. Het meest voorkomende voorbeeld, waarin ook enkele letters en accenten die hierboven werden genoemd voorkomen, is waarschijnlijk de naam van de god Óðinn (uitgesproken als 'Oe-thinn'). Met enkele uitzonderingen zijn deze en soortgelijke gevallen (zoals de naam van zijn zoon Þórr) hier aangepast en 'Odin' en 'Thor' geworden.

Citaten uit Oudnoorse teksten zijn veelal in vertaling weergegeven zonder het origineel, hoewel ik hier en daar de middeleeuwse woorden ook heb behouden, vooral in verzen. Op de juiste wijze geciteerd in een passende omgeving, kan poëzie uit het Vikingtijdperk smaken als oud ijzer op de tong, met complexe rijmschema's die op elkaar voortbouwen als ijslagen – verraderlijk maar prachtig. We horen iets ouds en waarachtigs in deze taal, ook al begrijpen we die alleen in vertaling, en om die reden heb ik in het boek een selectie opgenomen.

PROLOOG

DRIJFHOUT

De voetafdrukken van de goden strekken zich achter hen uit in een meanderende lijn, duidelijk afgetekend in het zand aan de kust van de omsluitende oceaen. De golven breken en schuimen naast hen, in hun oren het gebulder. Het strand vertoont geen spoor van andere passanten omdat er nog geen mensen in deze wereld zijn.

We zien drie broers lopen: Odin, de machtigste en vreeswekkendste van hen drieën, en zijn broers Vili en Vé. Ze dragen vele namen, wat algemeen gebruikelijk zal worden in hun goddelijke familie van de Asen of Aesir.

Hoe vredig en stil het ook lijkt, alles om hen heen is gemaakt van bloed, de aarde en de hemelen zijn letterlijk geformeerd uit het uiteengescheurde lichaam van een moordslachtoffer. Het universum als plaats delict: het is een verontrustend verhaal, vol vreemde gebeurtenissen, geweld en tegenstrijdigheden, een verhaal waarvan de waarheden eerder gevoeld moeten worden dan louter uitgelegd en begrepen. We zullen het in de loop van de tijd onderzoeken, maar nu, in de nasleep ervan, is alles stil. Ze zijn nieuwsgierig, deze goden, altijd rusteloos vorsend naar de aard van de dingen die zij in hun fonkelnieuwe schepping aantreffen. Wat is dat? En dit? Ze zijn ook eenzaam, op deze plek die nog alle bezieling, gevoel en kleur ontbeert.

Maar nu zijn de goden op het strand en hebben ze bij de waterkant iets gezien.

Twee grote stammen drijfhout zijn met het getij aangespoeld op de oever die verder leeg is onder de immense hemel. Odin en zijn broers lopen ernaartoe en draaien de stammen met moeite om in het zand. Dan begrijpen ze wat zich daarin bevindt, zoals een beeldhouwer het beeld in een blok ruwe steen ziet, wachtend om bevrijd te worden. De drie goden bewerken het hout met hun handen, ze modelleren, schaven en vormen het. Een wolk van houtsnippers en stof. Ze grijnzen naar elkaar, opgezweept door de vreugde van het scheppen. Langzaam worden de dingen in het hout zichtbaar, vormen ze zich onder de

1 De vleesgeworden Vikingen en victorianen. Een opmerkelijke tekening van Lorenz Frølich uit 1895; het feestmaal van de goden zoals verteld in het Oudnoorse gedicht *Lokasenna*, 'Loki's scheldpartij'. De Asen verschijnen als een kruising tussen barbaarse banketgangers naar klassiek model en tamelijk keurige contemporaine dinergasten, terwijl Loki de dronken oom speelt. Dat alles in een rococokamer onder wat een kroonluchter lijkt. (Afbeelding publiek domein)

druk van goddelijke vingers. Hier een arm, daar een been, en uiteindelijk de gezichten.

Eerst een man, de eerste man, en dan een vrouw. De goden staren op hen neer. Odin komt in beweging, hij ademt uit in hun monden en geeft hun leven; ze hoesten en beginnen te ademen, nog altijd gevangen in het hout. Vé opent hun ogen en